

Juhászok

(második díjas novella)

János, az öreg juhász leterítette subáját a gyepré, ráfeküdt, s hunyorgó szemmel nézte a birkáit.

A nap lemenőben volt, az ég alját vöröstre festette, mintha ki tudja milyen nagy csata folyna ott fenn.

A hatalmas nádas, a birkákon túl, lomhán füstölgött. A füledt, meleg levegőben madárcsicsergés hallatszott, szinte belefájdult az ember füle.

János hallgatta a madárzajt, de nem nézett a nádas felé. Csak a vörös eget kémlelte némán.

Feltápászkodott.

— Puli, keríts! — szólt rá a lompos kutyára, mire az hangosakat vakkantva hajtotta a birkákat a hatalmas kunyhó felé, amit János akolnak nevezett, és amit már vagy három éve tákolt össze Miskával.

Hunyorgó szemmel nézte kutyája munkáját. Botjára támaszkodott, s nem mozdult el a subája mellől, míg az utolsó birka is be nem ment az akolba.

Ekkor nehézkesen odament, és berezesztelte az ajtót. A levegő füledt volt, és izzadt nagyon a teste. Kicsit elkábul.

Kunyhójában sajtot meg kenyeret vett elő, falatozni kezdett. A Pulinak is dobott egy-egy darabot.

Evés után pipára gyújtott, s a szürkülő eget kémlelte.

— Eső lesz — mondta a kutyájának.

— Talán még Miskát is elfogja. Csakugyan, valamivel később gycnge szelőlő fuvallt át a nádason. Suhogtak a levelek, a madarak elhallgattak, s az égen szürkés felhők gyülekeztek.

— Jég is lesz — mondta János megint, nyugtalanodva. — Csak már jönne az a Miska!

Ellenőrizte, jól bezárta-e az akolajtáját.

— Csúf idő lesz, az bizonyos — mormolta. — Tönkreteszi a nádas meg a legelőt is. De az nem is baj, csak Miskát ne érje el.

Lassan besötétedett. János tett-vett a kunyhóban, hogy éppen csináljon valamit, és a nyugtalanságát elűzze.

A távolból morajlás hallatszott, mintha ágyúk durrognának. Csak az ég alja volt ijesztően vörös, János hiába meresztgette a szemét, mást nem látott.

Az eső cseperegni kezdett, jég még nem esett.

János leheveredett a földre. Nézte a

nádtelőt a feje felett, pillantása minden percben az ösvényt kutatta, ahonnan Miskának kell érkeznie. Hallgatózott, hátha lépéseket hall, de semmi.

Egyre jobban esett, és az a jég is hullani kezdett. Egyhangúan kopogott a nádtetön, ettől János elszenderedett. Pipája kiesett a kezéből, s füstölgött a kitaposott földön.

János rosszat álmodhatott, mert leizadt és forgolódott.

Arra ébredt, hogy valami beesett az ajtón. Hirtelen felugrott. Nem tudta, mi is történik körülötte.

A szél süvöltött, a jég meg szaporán kopogott a földön, a nádtetön, mindent...

— Miska, te vagy? — ordította. Válasz nem jött.

— Te vagy? — ordított ismét.

Valaki nyöszörgött. Miska volt az, megismerte a hangjáról.

A jég félig agyonverte.

Ahogy beljebb húzta a nehéz testet, érezte, hogy a keze véres lett. Meggyújtotta a viharlámpát, s csak akkor látta, hogy egy félholt ember fekszik előtte, véresen, megdagadva, mintha ló taposta volna össze.

— Miért nem siettél? — motyogta önmagának.

Betakarta a didergő testet, s az arcát meg a kezét lemosta vízzel. Pálinkát melegített, és pár kurtyot öntött Miska szájába.

Közben káromkodott. Minden második szava káromkodás volt. Talán egész életében nem káromkodott annyit.

Szeretett volna kimenni a jégesőre, hogy ő is olyan gyámoltalan legyen, mint a társa. Önvádat érzett, mert ő küldte el Miskát a faluba eleségért, pedig lett volna még három napra való.

Guggolt a társa mellett, borogatta forró homlokát, és elhajtotta róla a legyeket.

Éjfél körül hirtelen elállt a jégeső, az ég kitisztult és fényesen kezdett sütni a hold. János még gubbasztott álomtalanul mozdulatlan társa mellett.

Szokatlan nap volt a számára, az idegességtől és izgalomtól holt fáradtan tett-vett.

A viharlámpából lassan kifogyott a petróleum. Pislogni kezdett, s mire kialudt, addigra Jánost is elnyomta az álom, hiába akart ébren maradni.

Guggolva aludta át az egész éjszakát.

Reggel álmosan és bedagadt szemmel

ébredt. Összeszedte a gondolatait. Tekintete a mozdulatlan testre meredt.

Iszonyú gyanúja támadt.

Nem merte megérinteni a testet.

Bizonyára hideg.

Kinézett az ajtónyíláson. Gondolatait másra próbálta terelni, de nem tudta.

Hirtelen elszántan megragadta társa kezét, de rögtön el is dobta: jéghideg kéz volt az.

János szeméből két kövér könnyecsepp csordult le az arcára.

— Szegény barátom... — mormogta.

Letérdelt az élettelen test előtt.

Sírt, mert senki se látta, csak Puli...

Pál György,
Veljko Vlahović
iskolaközpont, Kovin

Paska Oszkár

(második díjas)

Versek

1.

Iszapanban totyogok,
morcós orcámon nyál csorog,
miközben fogaim csináltatom, s mi az [ok?

Itt ülök, feszülten figyelek,
torkom kiszárad,
és semmit, de semmit nem értek.
Lések bambán, grimasz nélkül,
totyogok, krosnyogok, csoszogok,
és semmit, de semmit nem értek.

2.

Nyár van, Benn állsz a vízben.
A folyó üleli derekadat.
Könnyeimmel locsolod magad.
Picsog egy pacsirta valahol.

3.

En már hülye voltam.
Nyugton vagyok.
Fejem tiszta üresség.
Messzeségbe toloom a pófam.
Nyelem a betűket, kortyolom a szót.

Másnap

(prózavers-féle)

A vádlott álljon fel!

(második díjas humoreszk)

1.

Párában úsztak a lovak. A postás levelet hordott, és a szél segített neki. A házokról lehullott a cserép, s a tengerekből kifolyt a víz. Az aludtitek megmaradtak az ablakpárkányon. Az agyam és a kutak befagytak. A lovak párában úsztak, s nagyokat prüszköltek. Olyan félhomály volt megint, s az állomáson csak egy kutya várakozott.

2.

Tán csütörtök volt. Mindenki aludt. A kofák egyedül álltak a piacon, zsebre tett kézzel, és a feneküket mutogatták egymásnak. Valahol hideg, de szép zene szólt. Úgy csengett végig a csillogó légben, visszaverődött a jeles falakról, elsiklott a márványburkolatú téren, és elbújt valahol a másik utca sarkán. A kofák csak álltak. Majd elmosolyodtak, és élénk mozdulatokkal ismét az ülepüket mutogatták egymásnak. Aztán jött a csósz, és elillantak a csengő zenével együtt. Ennyi volt az egész. A csósz maga maradt. Csend volt. Semmi nem mozgott, semmi nem rezdült. Minden jéggégé fagyott. A csósz állt egy ideig, aztán elindult. Egy befagyott pocsolyánál megállt. Feltörte a jeget, és beleült a latyakba. Hideg lehetett. Az ember mintha libabőrös lett volna egy kicsit. Hüthette. Aztán felkelt, és elment a kofák után. Hideg volt. A levegő is megfagyott később.

A TSK—KST futballmérkőzésen történt, hogy megpofozták a bírót. A tettet elfogták és elállították.

— A vádlott álljon fel! — szólalt meg a bíró.

— Neve?

— Bíró vagyok, kérem.

— Hol a vádlott? Ha maga bíró, maga kapta azt a két rettentő pontot.

— Én ugyan nem. Az az ember még nem született meg. Különbem sem lennék bíró.

— De most mondta, hogy bíró.

— Igen. Bíró vagyok. Bíró Levente. Hogy összehozott bennünket a sors. Ön is bíró, én is Bíró vagyok.

— Én Lakatos vagyok — horkant fel a bíró.

— Foglalkozása?

— Lakatos — suttogta a vádlott, mert tudta, hogy ez már súlyosbító körülmény. Nem csalódott.

— Maga szórakozik velem?

— Dehogy, nekem az apám is lakatos volt.

— Nekem is — horkant fel a bíró.

— Hol dolgozik?

— A Városi Bíróságon.

— Már megint kezdi? Egyszer már tisztáztuk, hogy maga nem bíró.

— Már hogyan volnék Bíró. Én lakatos is vagyok, úgy, mint maga Lakatos —, de mégsem Bíró!

— Akkor mit keres a bíróságon? — érdeklődött a bíró, miközben különböző tablettákat szedett elő a zsebéből.

— A kilincset javítom!

— Most mesélje el, hogyan történt az a dolog a pályán?

— Én Mesterrel voltam a mérkőzésen, mikor...

— Tehát a főnökével? — szólt közbe a bíró.

— Dehogy, a főnököm utálja a focit.

— Ha nem a főnökével volt, akkor kivel? Tudtommal egy lakatosműhelyben a főnököt hívják mesternek.

— A főnököt Manónak hívják. Mester, az csak egy munkás. Érti, bíró úr?

— Nem, de nem is érdekel. Tovább...

— A bíró is ezt mondta, mikor Perces az oldalvonalról egészen a tizenhatosig bedobta a labdát, és Dobó kézzel ért hozzá...

— Nem értem!... Nem értem — kiabált közbe a bíró. — Először is mit csinált a perces a pályán, másodszor a dobójátékos mivel érjen a labdához, ha nem a kezével?

— Ne keverje, bíró úr! Perces a TSK balhátvédje, nem pedig az a perces, aki a pereceket árulja a lelátón. Dobó pedig a KST csatára.

— Jól van. Menjünk tovább.

— Tehát Dobó kézzel ért a labdához, és a bíró nem adta meg a tizenegyest!

Ekkor kiabálni kezdtem: Mester, maga nálam még inas se lehet, ez tizenegyest!

— Miért kiabált a Mesternek, mikor mellette ült, és mit tehet arról a Mester, hogy a bíró nem adta meg a tizenegyest?

— Én Levente Oszkárnak, a bírónak kiabáltam, hogy mester.

— De ő Levente, nem Mester!

— Én vagyok Levente!

— De maga nem bíró!

— De Bíró is vagyok!...

— Ön lakatos!...

— Maga Lakatos!...

A bíró tébolyultan megrázta a csengőt.

— Orvos!... Van orvos a teremben?

— Suszter vagyok! — lépett oda egy úr a hallgatóság soraiból. — Valami baj van?

— Ide nem suszter kell, hanem orvos — kiabált a vádlott!

— Már velem is kezdi?... Dr. Suszter Árpád vagyok, elmeszakértő.

— A tárgyalást berekeszttem! — nyögte fáradtan a bíró. — A döntésem rövid szünet után közlöm.

Az orvos, aki különben Suszter, néhány injekciójával helyrehozta a bírót. A bírói döntés kimondásakor mindenki fölállt.

— A bíróság kimondja — kezdte a bíró —, hogy a vádlott nem bűnös, ugyanis a bíróság előtt nem villagos, ki a bűnös, Bíró vagy a bíró.

Vasas Dénes,

Május 25. szakközépiskola,
Temerin

Az ártatlanság elvesztése

(második díjas kritika)

Esterházy Péter *Fuharosok* (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983) című könyvének kézbevételekor az olvasót rögtön megdöbbentí három furcsa, a megszokottól eltérő dolog: a cím ismeretlen-ismerős jelentése — amely a fuvaros szót idézi bennünk —, tipográfiája, amely egy hosszú költeményhez hasonló és a „regény” rövidsége.

A regény egyben költemény, nemcsak formája miatt (különböző hosszúságú sorokra van törölve), hanem nyelvi (vizuális és auditív) értelemben is: képszerű és ritmikus. Ez a „regényköltemény” (Szörényi László, *Mozgó Világ* 83., 9. sz.) tele van látomásos képsorokkal, költemény-jellegét fokozza még a sok metafora és más stílusesszéköz kavalkádja, a tér és az idő sejtelmessége.

Pedig, rövidsége ellenére (mintegy 45 oldal), igazi nagyregény. Esterházy bebizonyította, hogy a műfaj nem az oldalszámok határozta meg. A tömörítéssel Kosztolányi hagyományát követi, aki kései novelláiban hasonló sűrítéssel élt. A regényszerűsége kifejezésre jut a fejlődésregényre utaló szerkezetében, a hőmpolyögve bonyolódó eseményvilágban, a szereplők plasztikus megformálásában. A tömörítés nagyszerű elvontsággal jár, aminek következtében a szokásosnál több értelmezése lehetséges.

A fuvaros szó a fuvaros régebbi nyelvjárási alakja. Az archaikus szóalak funkciója az aktorok mítikusává növelése. A cimbéli fuvarosok „férfibetolakodók” (Balassa Péter, *Jelenkor* 84., 1. sz.), akik a regénybeli udvarház asszonyaival kölcsönös üzletelést folytatnak.

A főszereplő és egyes szám első személyű elbeszélő Zsófi, aki mögött eltűnik az író, direkt szerzői kommentárok nincsenek a műben.

A eseklmény mindössze egy napig tart, hajnaltól alkonyatig. De ez az időtartam nem egyezik a valóságban eltelt idővel. Itt nem az órák mérik az ember idejét, hanem az, ami velük történik.

Az időnek ezt a relativitását a mesékben találhatjuk meg. A befogadási folyamatban az az érzésünk, hogy ideje öröktől fogva tart. Példa: „az idők kezdetén...”. Tehát idő és földrajzi hely tekintetében a történet nem konkretizált, se korba, se térbe nincs beleágyazva. Vagyis: tér- és időképzete tér- és időfeletti. Mindössze utalások vannak a falusi millőre: valamilyen provinciára (udvar, kutyaugatás, pajta).

Zsófi, a szüzien tisztza gyermekleány „az emberi lélek jelképe” (Szörényi László). Gyöngéd, törekeny, szentibilis alkat. Ártatlanul naiv, tele van illúziókkal. Tágul szeme előtt a világ. Érzzi, hogy itt az idő, zárkóztósága immár „meddő”, túl kell lépnie önnön léte határain, ki kell nyílnia a világ felé. A felnőtté válás küszöbén van. „En mindenütt izmot érzek magamban, mint ha rágós hús volnék, izmot, csontot — határt, mindenhol határt”. Ennek a határnak az átlépését, önmaga termékeny, felnőtté válását várja boldog izgalommal.

Nővéreit kétféleképpen szemléli: „Nénéim szépek, akit szeretek, szép, ámulva lesem őket”, „forró és pihés a hasuk”, ők már kinyíltak, kiteljesedtek, beavatottak, termékenyek. Másrészt pedig sejtli, hogy „bábuk”, egy örök ősi rend kiszolgáltottjai.

A fuvarosok, akiknek képében Zsófi a világgal találkozik, erős, hatalmas daliák, igazi „leányálmok”. De ők sem önálló individuumok, hanem „tárgyak”, függők, mintha valami ősi erő kormányozná őket is.

Az anya is „tárgy, padlóra hull, ahogy a fuvaros ellépett mellőle”. Zsófival szemben ő már a klimax határán van, nála a kiszáradás okozza a meddőséget.

A fuvarosok hatalmában van Bolondka, a gnóm. Ő a szavak embere, az értelmiségi, aki viszont tettere képtelen.

Báji Anna: Kollázs

A kocsislegények a fuvarosok alattvalói, azok, szolgálatában állnak. Ahogy ők kurjantanak lovaiknak, gazdák is úgy kormányozzák őket.

A gyermekleányt egy öreg grófnő tanítja farocskáját billegetni. A grófnő a „magasnyakú, fekete, zárt ruhájában” az újbóli bezárkózást, beszűkülést, határok megvonását — meddőséget jelképezi.

A serdülő leányt felkészítik a nagy találkozásra, az anya könnyes szemmel parancsolja a mosdást, a vasárnapi ruha és friss bugyi felöltését. A fuvarosok betörnek, nagy szaturnáliát csapnak. Miután végeznek az anyával és a nővérekkel, a legfiatalabbra kerül a sor. Zsófit anyja mint friss epret ajánlja a fuvarosnak, mintha nem tehetne mást. Az deflorálja a leányt.

A megerőszkolás előtti várakozásban Zsófi és Bolondka között párbeszédre kerül sor. Zsófi Lovagnak, az pedig Hecregnőnek hívja őt. Szerelmem bontakozik ki köziük. A lány a szép, erős és az okos, de gyenge férfi vonzereje közt hanykolódva küszködik ambivalens érzelmeivel. Zsófi megerőszkolászakor a Lovag tehetetlen: „csiba, te, verd csak a hátamat, vered az éket”.

A regény tehát négy részre osztható, amely megfelel-

ne a klasszikus nevelődési regény pilléreinek:

I. a serdülő illúziókkal, vágyakkal van tele, folynak a beavatási rítus előkészületei

II. a nagy találkozásra való várakozás, kételyek, ambivalens érzelmek felmerülése

III. az orgia: az ártatlanság elvesztése, „a beavatás a nagy meggyalázássá fordul” (Balassa Péter)

IV. az illúziók szertefoszlása, rezignáció, ironia

A mű jelentését is négy rétegben vizsgálhatjuk: individuális, általános emberi, történelmi és mítikus síkban.

Individuális síkon a regény egy személy életét kíséri végig, a személyiség fejlődését, az illúziók elvesztésének folyamatát — hangsúlyozva a beavatási rítust. Ugyanakkor általános emberi problémákat is taglal a regény. Balassa Péter rámutatott a mű kapcsán, hogy „emberi létünk még mindig a létfenntartás baromi fájdalmában tombol és forgolódik”. Történelmileg is kiszolgáltatót az ember, a hatalom kiszolgáltatótja. Ha a mítikus sík szempontjából vizsgáljuk, az emberi lelket kívülről-belülről megkísérti a sátán, a Gonosz, a megtestesült rossz, a természet kiszolgáltatótjai vagyunk.